

INSTYTUT EKONOMIKI ROLNICTWA
I GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ
PAŃSTWOWY INSTYTUT BADAWCZY

Kwestie ryzyka cenowego i dochodowego w rolnictwie

Andrzej Kowalski
Włodzimierz Rembisz

Jachranka, 23-25.11.2016 r.

Agenda

- Problem ryzyka cenowego w rolnictwie
- Symptomy ryzyka cenowego w rolnictwie
- Rynkowe przyczyny ryzyka cenowego
- **Mikroekonomiczne** przyczyny ryzyka cenowego
- Skutki ryzyka cenowego – objawy
- Ograniczanie skutków ryzyka cenowego w rolnictwie
- Rynkowe instrumenty zarządzania ryzykiem cenowym w rolnictwie
- Instrumenty zarządzania ryzykiem dochodowym
- Rynkowe mechanizmy stabilizacji dochodów w rolnictwie
- *Konkluzje*

Kumulacja czynników wzrostu ryzyka

Konflikty zbrojne lokalne czy globalne

Embargo Rosji

- Uszczelnianie granicy..... z Białorusią
- Solidarność Unii Europejskiej

Wybory w USA

Health Check

- Problem uchodźców
- Referendum w Wielkiej Brytanii?
- Wybory we Francji.....?
- Opt. out Danii
- Rewizja ram finansowych....???

Co nowego w gospodarce światowej?

Niskie tempo światowego wzrostu

Baryłka po 30\$ czy po 130\$

Cykl koniunkturalny

Kiedy nowy kryzys finansowy

Deflacja i co dalej

Nowe centra produkcji (np. Indie mleko do 2018 wzrost o 25%)

Porozumienie UE – USA

Liberalizacja versus protekcjonizm

Zwiększenie ryzyka gospodarowania

Co dalej z globalizacją?

- **Konsolidacja i zmiany korporacjach ponad narodowych**
- nasilenie konkurencji cenowej na poziomie produktu standaryzowanego oraz „przewartościowanie” znaczenia jakości produkcji rolnej (przeniesienie punktu ciężkości z lokalności na globalność wymóg spełniania standardów globalnych jako priorytet, „narodowe/regionalne” atrybuty jako potencjalna wartość dodana);
- podjęcie różnorodnych działań konsolidacyjnych skutkujących; podporządkowaniem mniejszych podmiotów, wzrost roli systemów sieciowych o zasięgu globalnym organizujących skup, przetwarzanie surowców rolnych, wyznaczających standardy produkcji i dystrybucji ale także tempo ich wdrażania;
- powstanie globalnych sieci biznesowych (GSB) (od pozyskania surowca rolnego, przez jego przetwórstwo, dostarczanie półproduktów i dóbr finalnych, a nawet konfekcjonowanie, promocję i dystrybucję) - które wykorzystują różne strategie marki.

Problem ryzyka cenowego w rolnictwie

- *Przedmiotem referatu jest ryzyko cenowe i jego skutek tj. ryzyko dochodowe a nie inne rodzaje np. ryzyko produkcyjne (spadku produkcji) czy ryzyka katastroficzne itp..*
- *Teza główna:*
 - *instrumenty polityki rolnej i metody administracyjno-interwencyjne to nie jedyne które mogą być skuteczne w ograniczaniu ryzyka cenowego w rolnictwie*
 - *nauka i rynek mają do zaoferowania metody i instrumenty które dość skutecznie pozwalają ograniczać ryzyko cenowe bez kosztów budżetowych*

Problem ryzyka cenowego w rolnictwie

Pytania badawcze:

- Czy ryzyko cenowe to specyfika tylko rolnictwa i producentów rolnych a inni producenci nie mają ekspozycji ryzyka cenowego?
- Czy uwarunkowania przyrodniczo-klimatyczne to czynnik ryzyka cenowego ?
- Czy uwarunkowania ryzyka są tożsame z czynnikami, skutkami i z samym ryzykiem?
- Czy ograniczanie ryzyka cenowego nie powinno być głównie powinnością producenta a nie wyłącznie budżetu i polityki rolnej?

Problem ryzyka cenowego w rolnictwie

□ Teza druga:

- Nadmierna troska polityki o eliminowanie ryzyka cenowego i stabilizowanie dochodów zwalnia producentów rolnych (także wysokotowarowych) od wysiłku na rzecz poszukiwania rynkowych rozwiązań

Pytania badawcze:

- dlaczego rynkowe instrumenty ograniczania ryzykiem nie są w powszechnym stosowaniu?
- czy występuje podobne zjawisko jak w przypadku renty ekonomicznej i politycznej – substytucja między instrumentarium polityki rolnej i metod administracyjno-interwencyjnych a metodami i instrumentami rynkowymi ograniczania ryzyka cenowego?

Symptomy ryzyka cenowego w rolnictwie

- niepewność czy w przyszłości ceny otrzymywane za swoje produkty **nie będą niższe niż planowane (oczekiwane) lub z obecnego okresu** przy przesłance poniesionych (planowanych) kosztów i danej wielkości produkcji
- niepewność czy w przyszłości ceny płacone za nabywane nakłady **nie będą wyższe od planowanych lub z okresu podjęcia decyzji** przy tej samej przesłance kosztowej i produkcji
- niepewność co do faktycznego przyszłego stosunku cen otrzymywanych do płaconych w przyszłości w relacji do okresu obecnego
- ✓ **Ryzykiem cenowym jest „realizacja” tych niepewności**

Skutki ryzyka cenowego - objawy

- Skutkiem „realizacji” tych niepewności jest spadek opłacalności jednostkowej produkcji (wzrost kosztów przeciętnych) **dla obu scenariuszy, przy *ceteris paribus***
- W efekcie następuje obniżenie dochodów w stosunku do poziomu zaplanowanego czy oczekiwanego lub tego z okresu podejmowania decyzji
- Wynika to oczywiście z obniżenia się przychodów na skutek spadku cen otrzymywanych do kosztów zastosowania nakładów lub/i wzrostu ich cen (płaconych) na okres uzyskania wyników produkcyjnych
- ✓ **Dlaczego te skutki występują, czy producent może je neutralizować lub antycypować ?**

Skutki ryzyka cenowego - dlaczego

- Skutki te występują bo:
 - W przypadku *nieantycypowanego* wzrostu cen nakładów (np. pasz dla producenta trzody wzrost cen pasz) *nie ma możliwości przeniesienia ich kosztowego efektu na cenę swojego produktu*, dotyczy to **warunków rynku równowagi konkurencyjnej** – typowa cecha rynku rolnego
 - W przypadku *nieantycypowanego* spadku cen produktów producent nie jest w stanie zneutralizować tego, tj. efektów kosztowych, na drodze *poprawy efektywności produkcji*, dotyczy to **krótkiego okresu i danego cyklu produkcyjno-handlowego**

Przyczyny **rynkowe** ryzyka cenowego

- *Niepełna kompensacja* skutków spadku produkcji np. z przyczyn losowych przez efekt wzrostu cen otrzymywanych, może tak być z uwagi na zintegrowane i globalizujące się rynki rolne – efekt Kinga
- *Różne elastyczności* cenowe popytu i podaży w stosunku do tej samej zmiany ceny produktu rolnego – nieelastyczny popyt, elastyczna podaż
- Wysoka stąd *wrażliwość cenowa podaży* produktów rolnych dla danego popytu, wiąże się z tym też efekt stadny w decyzjach produkcyjnych

Przyczyny **rynkowe ryzyka cenowego**

- *Odroczone w czasie efekt produkcyjny* i *dla innej ceny* w przyszłości niż *ceny z okresu podejmowania decyzji*
- W decyzjach produkcyjnych najczęściej brana pod uwagę jest cena bieżąca a nie na cena przyszła - kwestia uczenia się na błędach
- Słabe wspomaganie się *prognozami rynkowymi* w decyzjach oraz racjonalne oczekiwania co do interwencji
- Słabe rozpoznanie *relacji poziom zapasów cena produktu*
- Słabość instytucji rynkowych i egzekucji praw oraz obowiązków kontraktowych

Przyczyny mikroekonomiczne ryzyka cenowego

- Inna, przeciwstawna *podstawa oceny ceny produktu* po stronie konsumenta i producenta
 - *po stronie konsumenta* to - **użyteczność jednostkowe**, -
 - *po stronie producenta* to - **koszty jednostkowe**
- Zwiększanie użyteczności produktu finalnego żywnościowego przy danej jego cenie to **pogłębianie łańcucha wartości, rola przetwórcy oraz ograniczanie dla cen produktów rolnych**
- Sprzeczność (bieżąca) *miedzy użytecznością a ceną i kosztami* zwiększają ekspozycję ryzyka cenowego producentów rolnych zwłaszcza w warunkach *otwartego rynku*

Ograniczanie skutków ryzyka cenowego w rolnictwie

- ❑ Stosowanie metod i instrumentów ograniczania przyczyn i neutralizowania skutków ryzyka cenowego to **zarządzanie ryzykiem cenowym**
- Są znane różne metody i instrumenty zarządzania ryzykiem cenowym w rolnictwie, :
 - Metody i instrumenty rynkowe
 - Analizy i prognozy rynkowe
 - Metody interwencyjne
 - Metody ubezpieczeniowe
 - Metody mieszane
 - **Występuje pewien zakres substytucji między tymi metodami i instrumentami**

Rynkowe instrumenty zarządzania ryzykiem cenowym w rolnictwie

- Instrumenty pochodne – *futures i opcje*, celem transakcji zabezpieczających na tych instrumentach jest **zakup ceny** czy to *płaconej* czy *otrzymywanej* na okres przyszły rzeczywistej dostawy.
 - Wynika to z ich istoty:
 - dla *futures* : z rozliczania różnic cenowych między rynkiem pochodnym i rzeczywistym (delta heading bliska jedności)
 - dla *opcji* : z nabytego prawa do zakupu lub sprzedaży po danej (z opcji) cenie
 - Stąd oba instrumenty niemal w pełni ograniczają ryzyko cenowe z rzeczywistych transakcji na rynku rolnym

Rynkowe instrumenty zarządzania ryzykiem cenowym w rolnictwie

- Instrumenty pochodne typu *futures* i *opcje* są dostępne w ofercie niektórych banków oraz biur brokerskich, jako instrumenty wystandaryzowane
 - Z uwagi na wysoką korelację zmienności cen na europejskim zintegrowanym rynku rolnym można wykorzystać giełdy MATIFF czy LIFFE
 - Ograniczenia:
 - Wiedza, jej brak nie tylko u producentów rolnych ale i w doradztwie oraz w kształceniu akademickim
 - Mogą skorzystać tylko wysokotowarowi producenci, lub grupy produkcyjno-marketingowe

Rynkowe instrumenty zarządzania ryzykiem cenowym w rolnictwie

- Kontrakty dostawne typu *forward* – z ceną góry ustaloną przez strony lub z bazą do ceny *futures* , lub pokryte opcjami cenowymi put, call
 - negocjacyjne, zbliżone do umów kontraktacyjnych stąd zrozumiałe,
 - ograniczenie ryzyka cenowego niepełne i jednostronne, pełne ograniczenie ryzyka dostawy
 - kwestia egzekucji zobowiązań kontraktowych regulacje prawne,
 - Powszechne, dobry instrument dla grup producencko-marketingowych i wysokotowarowych producentów

Rynkowe i instrumenty zarządzania ryzykiem cenowym w rolnictwie

- Kwity składowe – znany i praktyczny instrument ograniczania ryzyka cenowego dla wysoko, średnio i niskotowarowych producentów
- Stosowany dla niwelowania skutków sezonowego spadku cen zbóż i zapewnienia płynności finansowej
- Istota:
 - na podstawie złożonego do składu zboża wydaje się kwity składowe (weksłowa gwarancja ilości i jakości)
 - stanowią one zabezpieczenie dla pożyczki w banku
 - różnica między wartością kwitu (ceny zboża) od ~ do żniw , ogranicza ryzyko cenowe i finansuje koszty

Instrumenty zarządzania ryzykiem dochodowym

- ❑ Obok instrumentów polityki rolnej czy interwencyjnych o charakterze transferów mniej lub bardziej bezpośrednich czy pośrednich i wspomaganie mogą występować rynkowe metody stabilizacji dochodów.
 - Rachunek stabilizacji dochodów – bez i ze wsparciem publicznym
 - Naturalny rynkowy mechanizm stabilizacji dochodów

- ❑ Mogą też występować ubezpieczenia dochodów na zasadzie polis z większym bądź mniejszym wsparciem publicznym

Rynkowe mechanizmy stabilizacji dochodów w rolnictwie

- **Rachunek stabilizacji dochodów** – bez i ze wsparciem publicznym
 - Charakter długookresowy- rozliczany nie częściej niż co 3-5 lat ;
 - Ustalony jest poziom dochodu stabilizowanego,
 - Część nadwyżki dochodu ponad poziom stabilizowany odkładana jest na rachunek stabilizacyjny z czego z kolei część uzupełnia dochody w okresach ich spadku (określonej wielkości poniżej poziomu stabilizowanego)
- **bez wsparcia publicznego**: poziom stabilizowany , część odkładanej i dokładanej nadwyżki ustalane są „samorządowo” w danej grupie producentów, regionie itp.
- **ze wsparciem publicznym**, do każdej odłożonej jednostki, jak wyżej czynnik publiczny dokłada określoną kwotę (np. 0,5:1) oraz określa poziom stabilizowany i proporcje dopłat

Rynkowe mechanizmy stabilizacji dochodów w rolnictwie

- Naturalny **rynkowy mechanizm stabilizacji dochodów**
 - Krótkookresowy charakter, jeden dwa cykle produkcyjno-handlowe
 - W takim okresie suma przychodów producenta jest względnie stała lub ulega stosunkowo niewielkim zmianom
 - Efekt zmian (wzrostu , spadku) wielkości produkcji i cen produktu w określonym stopniu wzajemnie się kompensują dla danego popytu (niskiej elastyczności popytu) i względnie zamkniętego rynku
 - Odczuwany efekt stabilizacji przychodów dla jednorodnego produktu na poziomie sektora i w mniejszym stopniu na poziomie pojedynczego producenta
 - Nie eliminuje niepewności , otwarty rynek ogranicza ten efekt

Konkluzje

- Nauka ma do zaoferowania szeroki wachlarz rynkowych instrumentów zarządzania ryzykiem cenowym
- Wymienione w tej prezentacji to najbardziej sprawdzone w praktyce rolnictwa wielu krajów
- Są one relatywnie proste i łatwe do praktycznego zastosowania
- Nie wymagają obciążeń budżetowych czyli nie są na koszt podatnika
- Nie są jednak stosowane w Polsce (także w krajach UE)

Konkluzje

- Nie są jednak stosowane bo:
 - nie tylko brak wiedzy
 - są jako instrumenty rynkowe *w substytucji do instrumentów polityki rolnej, na zasadzie renty politycznej (WPR oferuje cały pakiet instrumentów stabilizujących dochody i ceny)*
 - nie ma stąd przymusu ekonomicznego by szukać w nich tj. wymienionych w prezentacji instrumentach rozwiązania (korzystanie z renty politycznej)
 - Dotyczy to wszystkich rynków rolnych , *np. także owocowo-warzywnego gdzie nie zdyskontowano olbrzymich kosztów na stworzenie giełd hurtowych;*
 - *Na wielu rynkach np. zbóż , czy trzody mogłyby z powodzeniem funkcjonować uproszczone opcje sprzedaży i zakupu i opcje cenowe, regulacje ustawowe sprzyjające temu są.*

Dziękujemy za uwagę